

ÖSTRA HÄRNÄS SÅG OCH KVARN

Östra Härnäs hade 1806 inget såg eller sågkvarn som det hette på den tiden. Byn fick såga sitt virke vid Knaggalids sågkvarn. Man fick lämna *1 ½ tolfter kubbar* till försågning. En tolft är 12 st. Inte heller vid enskiftet 1817-1819 fanns här någon sågkvarn. En mjölkvarn fanns då 400 m norr om stenvalvbron.

Det här kvarnområdet anlades under slutet av 1800-talet.

Strömdelare i ån och strandskoningar vittnar om ett omfattande och mödosamt stenarbete som gjorts för att fördela vattenkraften. Även grunderna till de många byggnaderna är utförda i huggen granit.

År 1895 köpte Olofströms Stålpressnings AB området vid Övre Hemsjöfallen. Kvarnen arrenderades ut.

1904 hade Hemsjö Valskvarn, som kvarnen då kallades, ett taxeringsvärde på 18.800 kr. Mjöltnare var J.A.Johansson.

1906 såldes området till Hemsjö Kraft AB.

1906-1907 byggdes Hemsjö Övre kraftverk. Ån torrlades vissa tider och det blev omöjligt att som förut driva kvarnen med vattenkraft.

1920 uppgick Hemsjö Kraft i Sydsvenska Kraft AB.

Det gamla industriområdet omkring 1900. Tv kvarnen med vattenhjul. Th sågen i Västra Härnäs. I förgrunden stenvalvbron från 1850. Lugnvattnet söder om anläggningen kallades Möllarehölen.

Sågverket hade klinga som även kunde bearbeta de stora stockar som andra sågverk inte klarade av. Sågning pågick under vintern fram till midsommar. Vid denna tid blev stockarna ofta angripet av trämask. Med spånhyveln tillverkades takspån för täckning av tak.

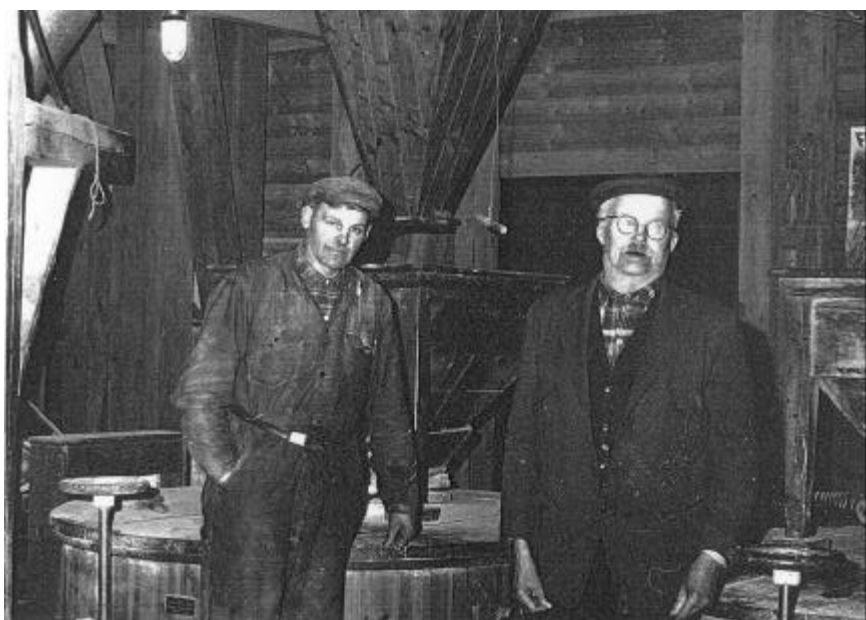
Vid kvarnen fanns också en ladugård, man höll några kor, svin och höns.

Oskar Nilsson hade två söner Nils och Henry, en skötte kvarnen och en sågen.

Kvarnanläggningen revs omkring 1940.

Verksamheten hade då flyttats upp i byn 1938, där den ligger än idag.

Sågverksamheten drivs nu i kombination med försäljning av byggmaterial. Mjölkvarnen är intakt, malning av säd förekommer endast sporadiskt.

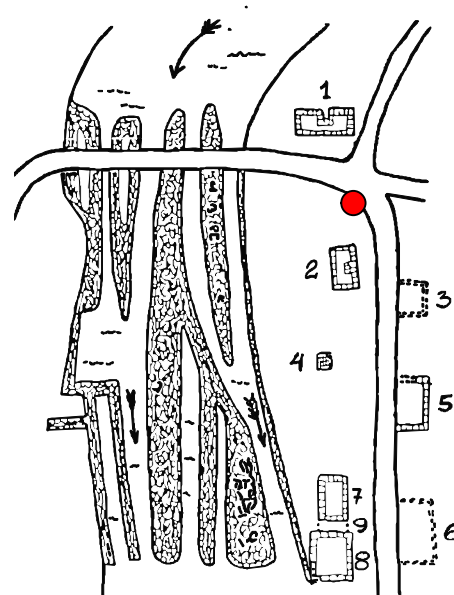
Nils och Oskar Nilsson i kvarnen från 1938.

År 1921 övertog Oskar Nilsson från Midingsbråte kvarnanläggningen, den hade då legat öde några år. Nilsson renoverade och byggde om till elektrisk drift. Arrendet uppgick till 500 kronor per år.

Såg och mjölkvarn fanns i varsin byggnad. Mellan dessa låg skjulet för spånhyveln. En gemensam axel från elmotorn drev mjölkvarnen, sågen och spånhyveln. Ett hyvleri låg norr om vägen vid valvbron.

Kvarnen hade nu fått tre par stenar. En av dessa kallades "stålan", i denna var ingjutet järnspån. På övervåningen fanns elmotorn och en skalmaskin.

Före ombyggnaden fanns tre par stenar uppsatta i stjärnform.

Kvarnområdet idag med ruinerna efter:

- 1 Hyvleri.
- 2 Boningshuset.
- 3 Jordkällare.
- 4 Bryggghus.
- 5 Ladugård.
- 6 Uthus, svinhus.
- 7 Såget.
- 8 Kvarnen.
- 9 Spånhyvel.

● Tavlan's plats